

IN MEMORIAM

ARVYDAS ŠLIOGERIS*

1944 09 12–2019 12 18

Nuo šiol Lietuvos filosofijos padangė pasikeitė: nebeskambės gyvas iškiliausio Lietuvos filosofo žodis. Liko rašytinis jo palikimas – knygos, kurios dabar tapo dar reikšmingesnės. Apie A. Šliogerio indėlį į Rytų ir Vidurio Europos ar juo labiau pasaulio filosofiją – nekalbėsiu, nors jo knygos išverstos į vokiečių ir anglų kalbas, pats jis purtėsi globalistinių nuostatų. Paradoksas, kad jo filosofijos įkvėpimo šaltinis – patirtys gimtinėje, į kurią vis grįždavo. Tai jis vadino filotopija, meile savo vietai.

Nesu pasirengęs aptarti jo palikimo – tai kur kas geriau padarys filosofijos tyrinėtojai. Prisipažįstu, kad iš daugybės jo knygų skaičiau tik tris su puse. Geriau pasidalysiu savo ilgamečio bendravimo su Mokytoju patirtimi. Jis buvo tiek mano magistro, tiek daktaro disertacijos darbų vadovas. Kai baigęs Vilniaus Gedimino technikos universitetą (toliau VGTU) atėjau studijuoti į Vilniaus universitetą, būtent jis mane pastebėjo Gyvenimo ir egzistencijos filosofijos seminare ir neapaleido (įvairiomis prasmėmis). Tad jeigu kažko man pavyko pasiekti Lietuvos filosofijos padangėje, esu dėkingas būtent A. Šliogeriui.

Prieš tai buvo srautinės Filosofijos įvado paskaitos Baltupiuose. Auditorija visada lūždavo nuo studentų. Sodrios metaforos, saviti terminai, populiariosios kultūros kritika ir orientacija į pamatinius klausimus – šių dalykų derinys jo paskaitas darė išskirtines ir traukė kaip magnetas fakulteto studentus. Paradoksalu ir tai, kad kandžiodamas masines medijas it vienišas vilkas jis buvo tų medijų nuolat kviečiamas į televizijos laidas ir kalbinamas žurnalistų. Ar medijos, kurios orientuojasi į reitinginį mąstymą (Bourdieu 2011), pasirengusios susisprogdinti dėl aukštesnio reitingo? Būdamas viešas žmogus A. Šliogeris viešojoje erdvėje atrodė tolimas ir neprieinamas, tačiau tai – visiškai klaidingas įspūdis. Pas jokių kitą dėstytoją nebuvau taip dažnai namuose kaip pas Mokytoją. Ar I. Kanto gatvės pavadinimas įpareigoja joje konsultuoti studentus? Skambučius vienas kitam, kuriems Mokytojas teikė pirmenybę, palyginti su el. paštu, sunku suskaičiuoti. Mokytojo paprastumą liudija ir tai, kad jis neatsakydavo kartu su mumis, tuometiniais filosofijos magistrantūros absolventais, švęsti įvairias šventes. A. Šliogeris mokėjo dirbti, bet mokėjo ir linksmintis.

Atsiskaitymai pas Mokytoją buvo priešingybė to, ką dabar sukūrė švietimo sistemos reorganizacijos. Pirma, Mokytojas reikalaujavo labai daug rašyti. Prisimenu, kai seminarui reikėjo parašyti net tris rašto darbus apie F. Nietzsche'ę, A. Schopenhauerį ir S. Kierkegaardą, prieš tai reikėjo perskaityti šių filosofų veikalus. Bet kokie sukčiavimai skaitant ne originalius filosofų darbus, o tik apie jų idėjas *wikipedijose*, tuoj pat būdavo atskleisti. Visus studentų rašto darbus Mokytojas kruopščiai tikrindavo. Panašu, kad šiais testų ir tikrinimo „urmu“ laikais

* <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/arvydas-sliogeris-mokytojas-kritikas-ir-filotopas.d?id=83107765>

tokia praktika negrįžtamai pasitraukė. Kas norėtų akistatos su šimtais darbų, kai įprasta inkšti dėl darbo universitete sąlygų? Antra, jo vertinimo tvarka buvo ypatinga. Jis laikėsi nuomonės, kad kūrybingumo negalima vertinti masiškai. Kiekvienas studentas ir kiekvienas jo darbas nusipelnė atskiro dėmesio ir atskiro vertinimo. Kai kas tai vadino vertinimu „patinka nepatinka“. Vis dėlto beveik visi sutiko, kad Mokytojas vertino ypač taikliai. Tai siejasi ne tiek su pedagogine intuicija (jos taip pat netrūko), bet ir su vokiška akademinė kultūra. Lietuvos akademiniame pasaulyje jaučiame kitokį požiūrį – profesorius turįs būti švietimo politikos instrumentas „masiškai gaminantis“ absolventus.

Mokytojas mokėjo ir turėjo teisę pykti. Tai esu patyręs du kartus – abu pelnytai. Pirmą kartą paklusau ir dėl to niekada nesigailėjau, antrą kartą nepaklusau ir lygiai taip pat nesigailėjau. Pirmą kartą jis supyko, kai rengiausi habilitacijos procedūrai vos atitikęs keliamus reikalavimus. Šis gyvenimo epizodas pamokė, kad mokslininkas turi sau kelti daug didesnius reikalavimus, nei jie nustatyti mokslo politikos formuotojų. Jei prašoma parašyti dešimt straipsnių, vadinasi, reikėtų užsibrėžti dvidešimt. Tąkart atidėjau savo procedūrą, kuriai vėliau atsakingai pasirengiau. Antrą kartą A. Šliogeris pyko, kai kėliau sparnus į VGTU, kuriame mane turėjo „suvalgyti“. Dėl to, kad daug filosofų „valgo duoną“ naujajame VGTU fakultete, netiesiogiai kaltas Mokytojo pyktis. Čia lenda į galvą A. Šliogerio mintis – ne tu gaudai upėtakį Grūdų upelyje, bet jis tave. Nepalieka ir kito Mokytojo mintis – imkite mane ir valgykite. Kai kam VGTU yra gimtinė, į kurią būtina sugrįžti.

Kai A. Šliogerį kviečiau į Lietuvos fenomenologų steigiamąjį susirinkimą, jis prisipažino nelaikęs savęs fenomenologu, nors Lietuvoje sunku buvo rasti žmogų, kuris daugiau išmanytų tiek apie Edmundą Husserlį, tiek apie Martiną Heideggerį. Tąkart jis atvyko į steigiamąjį susirinkimą, bet jame atsisakė bet kokių – net garbės – postų. Tai byloja apie jo dygėjimąsi mundurais, apie tai, kad net fenomenologijos drabužis jam buvo per ankštas. Tyla, kasdienybė, daiktas, patirtis – šios fenomenologijos temos sušvito naujais atspindžiais jo filotopijoje ir fotomene. Viename seminare nuskambėjo Mokytojo mintis – geriausias fenomenologas yra ne Edmundas Husserlis, o Marcelis Proustas, aprašantis vaikystės pyragėlių.

Kyla pagunda A. Šliogerį lyginti su Leonidu Donskiu (Gritėnas 2019). Vis dėlto tarp jų daugiau skirtumų nei panašumų: pirmasis – filosofijos kūrėjas, antrasis – filosofinės minties istorikas; pirmasis – nusvilęs politikoje, kurią vėliau nuolat kritikavo, antrasis – sėkmingas politikas ir politologas; pirmasis – prisirišęs prie gimtinės, antrasis – pasaulio pilietis. A. Šliogerį galima lyginti su tėvu Stanislovu, su Ksenofanu ir su Algiu Mickūnu. Pastarasis – vienintelis bendraautoris, su kuriuo išleido knygą „Filosofijos likimas“, nes filosofija – individuali, egzistencinė lemtis. Su tėvu Stanislovu A. Šliogeris ne tik kalbėdavo apie poeziją, bet ir tylėdavo apie daiktus. Neradęs žodžių, tėvas Stanislavas giedodavo, o A. Šliogeris fotografuodavo. Priešingai nei tėvas Stanislovas, Ksenofanas, A. Šliogerio autoritetas, buvo teologas, neigęs dievus. Pasaulis yra Dievas.

Kažkada Mokytojo paklausiau, kokia jo parašyta knyga yra jam brangiausia. Atsakė: „Daiktas ir menas“. Tada vos nenuvirtau nuo kėdės – man ji taip pat yra brangiausia. Ši knygelė, kurios vienas skyrius yra apie R. M. Rilke'ės poeziją, kitas – apie Sezamo tapybą, parašyta po privalomųjų akademinį darbų ir žymi A. Šliogerio išlaisvėjimą nuo bet kokių kanonų. Tai buvo mano parankinė knyga, kai studijuodamas Freiburge dviračiu važinėdavau Reino pakrante. Ar ne M. Heideggeris kalbėjo apie rožes prie Reino?

Baigsiu citatomis iš knygos, kuri nebaigta skaityti guli ant mano stalo.

Tik vėjo gūsis, paglostantį skruostą, tik debesies šešėlis išskrudusioje pievoje, tik epušės lapo virpėjimas, tik kibirkštėlė auksiniame Grūdų dugne, tik kalvos linija, nykstanti rūkuose, tik

atodūsis, tik sapno nuoplaiša vidudienio Saulėje, tik Niekio raukšlė vėjuotuose žolynuose, – tik tiek mums belieka, tik tiek man dovanoja fotožvilgsnis (Šliogeris 2016: 44).

Linksmybės visą parą – pati žiauriausia vergystės forma (Šliogeris 2016: 86).

Filotopas sąmoningai iššaknydamas vietovėje šiapus juslinio horizonto gali praplėšti mito skraistę (Šliogeris 2016: 83).

Tik gyvybės krešulys yra ir gali būti nebanalus, kultūra – banalybės žodiena (Šliogeris 2016: 96).

Jei kokie tyrinėtojai kada nors kalbės apie Lietuvos filosofijos mokyklą, ją pirmiausia sies su Arvydo Šliogerio vardu.

Nuorodos

1. Bourdieu, Pierre. 2011. *Sur la télévision*. Prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=vcc6AEpjdY>>
2. Gritėnas, P. 2019. *Arvydas Šliogeris – Šermukšnių gatve, per Alksniupius, pakeliui į didžiąją tylą*. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/paulius-gritenas-arvydas-sliogeris-sermuk-sniu-gatve-per-alksniupius-pakeliui-i-didziaja-tyla.d?id=83082961>
3. Šliogeris, A. 2016. *Kasdienybės metafizika*. Vilnius: Apostrofa.

Tomas Kačerauskas